

**ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ НАУКОВОГО КОМІТЕТУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ УКРАЇНИ З ПИТАНЬ РОЗВИТКУ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ
за результатами проведеного 21-22 листопада 2018 р. заслуховування звітів головних
розпорядників бюджетних коштів, що здійснюють наукову та науково-технічну діяльність або є
замовниками наукових досліджень та розробок, про стан використання коштів на наукову та
науково-технічну діяльність та отримані результати**

Заслуховування звітів головних розпорядників бюджетних коштів, що здійснюють наукову та науково-технічну діяльність або є замовниками наукових досліджень та розробок (у подальшому – ГРБК), в цілому показало наявність системних проблем, які є спільними для великої кількості ГРБК, і вирішення яких вимагає певних змін у державній політиці щодо здійснення наукової та науково-технічної діяльності. Слід зазначити, що протягом багатьох років звітування ГРБК за наукову та науково-технічну діяльність носило суто формальний характер, а питання ефективності використання коштів платників податків, що виділяються з бюджету держави на таку діяльність, не аналізувалося органами державної влади. Науковий комітет (надалі - НК) сподівається, що принцип звітування ГРБК перед Національною радою з питань розвитку науки і технологій, встановлений новим Законом про науку і науково-технічну діяльність (надалі - Закон про ННТД), дасть початок ґрунтовному аналізу ситуації і дозволить суттєво покращити ефективність використання бюджетних коштів. Водночас, слід підкреслити, що середньомісячна заробітна плата в більшості наукових установ є значно нижчою, ніж це визначено п.2 статті 36 Закону про науку і науково-технічну діяльність “Держава гарантує встановлення ставок (окладів) науковим працівникам державних наукових установ (вищих навчальних закладів), виходячи з розрахунку посадового окладу молодшого наукового співробітника на рівні не нижче подвійної середньої заробітної плати у промисловості в цілому по Україні”. (довідково: в 2017 році середня заробітна плата у промисловості становила 7637,67 грн.). Тому, одночасно з впровадженням заходів з підвищення ефективності використання бюджетних коштів, потрібно шукати шляхи вирішення цієї проблеми для виконання вимог Закону про ННТД.

Звітування ГРБК за новим Законом про ННТД виявило такі загальні проблеми:

1) недосконалість поточних форм звітів наукових установ та ГРБК. Чинні форми звітів наукових установ не дають можливості оцінювати якість їхньої наукової продукції. Зазвичай у звітах фігурує лише кількість статей, монографій, патентів і т.п., що в сучасних умовах позбавлено сенсу, оскільки важливо мати додаткову інформацію (зокрема, про рівень періодичних видань та видавництва, в яких опублікована ця наукова продукція). Звіти ГРБК перед Національною радою з питань розвитку науки і технологій проводяться вперше, відповідно, ГРБК до цього не готові і, як наслідок, такі звіти носять формальний характер і дають недостатньо інформації для обґрунтованого прийняття рішень. Надіслані НК звіти часто містять кількісні показники, точність яких викликає сумніви, але які неможливо або дуже важко перевірити. Окремі ГРБК відмовились надавати інформацію на запит НК, замість цього переадресувавши запит своїм підлеглим науковим установам.

2) ізольованість галузевої науки. Значні кошти спрямовуються державою на фінансування діяльності наукових установ, що знаходяться у сфері управління відповідних міністерств. Аналіз результатів роботи галузевих наукових установ показує, що власне наукова складова їхньої роботи, вимірювана в термінах “традиційної” наукової продукції (публікацій) є дуже незначною, а їхня атестація як наукових установ приведе до дуже низької оцінки. При цьому в багатьох випадках ці установи виконують потрібні для відповідного міністерства технічні/обслуговуючі функції з розробки нормативно-правової бази, збору та аналізу даних. Ці види робіт правильніше відносити до допоміжних видів діяльності (“наукового обслуговування” за попередньою класифікацією). Крім цього, деякі ГРБК фактично не беруть участі у формуванні пріоритетів наукової тематики, і не цікавляться ефективністю наукових досліджень в установах, що належать до їхньої сфери управління.

3) невиправдано велика кількість окремих ГРБК. В багатьох ГРБК наукова діяльність є далеко не пріоритетною, і проводиться у відриві від аналогічної за профілем діяльності в установах інших ГРБК. Це, зокрема, призводить до дублювання функцій, зниження наукового рівня, і загалом до

неефективного використання коштів. До тих же наслідків призводить розподіл фінансування на основі внутрішніх конкурсів з дуже обмеженими можливостями незалежної експертизи.

Для розв'язання вказаних вище проблем НК пропонує:

1) починаючи з 2019 року, зобов'язати ГРБК виконувати Закон про ННТД і готувати звіти для Нацради з акцентом на стратегію визначення наукових пріоритетів, показники якості наукових розробок, перспективи організаційного і наукового розвитку, найголовніші результати наукової та науково-технічної діяльності, і оприлюднювати ці звіти на інтернет-сайтах ГРБК принаймні за два місяці до запланованого розгляду цих звітів Нацрадою; ввести відповідні зміни у чинні нормативні акти про форми звітів. Всім ГРБК призначити осіб, відповідальних за збір та аналіз інформації щодо наукової діяльності підпорядкованих ГРБК організацій. ГРБК повинні зобов'язати підвідомчі наукові (науково-технічні) установи створити профілі у наукометричних базах Scopus і Web of Science та зобов'язати наукових співробітників в усіх публікаціях та іншій науковій продукції вказувати повну назву (або уніфіковане скорочення назви) наукової установи або ЗВО з афіліацією до відповідного ГРБК, для того, щоб була можливість звіряти надану ГРБК інформацію щодо наукової продукції з даними відкритих джерел і наукометричних баз даних.

2) рекомендувати кожному ГРБК відділити підрозділи, які дійсно займаються науковою діяльністю, від тих служб, що виконують допоміжні технічні завдання. Розглянути питання доцільності інтеграції або розширення співробітництва галузевих наукових установ/підрозділів з провідними профільними академічними та університетськими установами/підрозділами. Сприяти розширенню взаємодії галузевих міністерств з академічними та університетськими науковими установами, шляхом а) оголошення конкурсів наукових розробок за галузево-специфічною науковою тематикою; б) залучення експертів з профільних академічних установ та ЗВО до формування пріоритетних напрямів наукових розробок.

3) провести на засіданні Національної ради з питань розвитку науки і технологій обговорення доцільності здійснення наукової та науково-технічної діяльності окремими ГРБК (галузеві міністерства і відомства), а також доцільності існування галузевих академій наук як окремих ГРБК у контексті того факту, що в країнах Євросоюзу відсутні їхні аналоги, які б фінансувалися державою як окремі структури. Рекомендувати конкретні заходи щодо кожного ГРБК, з врахуванням **переліку проблем, виявлених в ході аналізу звіту, і відповідних рекомендацій НК, що наведені у Додатку.**

4) Рекомендувати уряду розподіляти максимально можливу частину коштів, що виділяються на галузеві наукові дослідження, на конкурсній основі з залученням зовнішньої експертизи, зокрема за допомогою Національного Фонду Досліджень.

Додаток:
Перелік рекомендацій та висновків
по окремих головних розпорядниках бюджетних коштів

Міністерство Освіти і Науки

Загальний висновок: ефективність використання коштів є середньою, може бути суттєво підвищена. Рекомендації НК: розглянути питання про реформу застарілої системи НДЧ, доцільність включення співробітників НДЧ до кафедр ЗВО; розробити форми гнучкого врахування вагових коефіцієнтів педагогічної та наукової роботи на основі т.зв. full-time equivalent, та впровадити їх в практику укладання контрактів між ЗВО та науковими і науково-педагогічними працівниками. Розробити і ввести в дію інструменти конкурсного фінансування, спрямовані на розбудову «фокусних» напрямів, які мають найперспективніші результати в конкретних ЗВО або їх консорціумах, інструменти координації досліджень, що проводяться в різних ЗВО – наприклад, шляхом конкурсів для регіональних і міжрегіональних дослідницьких груп. При підвищенні рівня фінансування наукових досліджень зосереджувати використання додаткових коштів у конкретних напрямках (придбання і модернізація

обладнання під конкретні наукові програми розвитку і посилення наукового і освітнього профілю ЗВО, міжнародне співробітництво, співпраця з комерційними підприємствами на умовах співфінансування, додаткова підтримка досліджень високого рівня). Розподіляти основну частину коштів, що йде на фінансування аспірантури, на основі спеціальних конкурсів, з залученням незалежної зовнішньої експертизи.

Проблемні моменти, що впливають з аналізу анкети ГРБК:

- наразі лівова частка фінансування йде на зарплати, майже не фінансується придбання обладнання; в середньому обсяг фінансування однієї НДР складає від 300 тис.грн на рік (спецфонд) до 370 тис.грн на рік (загальний фонд), що є дуже низьким показником і свідчить про розпорошування коштів та підтримку стратегії “виживання” (лише зарплати) замість концентрації фінансування на дійсно пріоритетних розробках; при фінансуванні загального фонду 649 млн.грн, спецфонду 295 млн.грн, на придбання обладнання йде 15 млн і 13 млн. відповідно, тобто 2.3% і 4.4% обсягу, що свідчить про те, що фактично модернізація обладнання не фінансується.
- не відбувається ідентифікація і фокусування на тих напрямках розробок, які мають найпотужніші результати чи перспективи, що призводить до сильного розпорошування фінансування по багатьох невеликих проектах;
- багато фінансованих робіт мають низьку помітність (visibility) наукової продукції. Виходячи з того, що наразі 100% бюджетного фінансування наукової діяльності ЗВО є конкурсним, це свідчить про нагальну необхідність вдосконалення системи експертизи, конкурсного відбору проектів і конкурсного відбору кадрів НДЧ;
- низька віддача від трансферу технологій (менше 5 млн.грн на рік, при заявленій сумарній частці фінансування прикладних розробок близько до 60%) свідчить про відсутність системної скоординованої роботи в цьому напрямку, недостатню підтримку проміжних ланок розробки технологій між ЗВО та реальним сектором економіки, недостатній рівень міжнародної кооперації.
- загальна сума фінансування міжнародних проектів мізерна (9.87 млн.грн) і в середньому фінансування складає 110 тис.грн на рік на проект, що свідчить про фактичну відсутність бюджетної підтримки міжнародного наукового співробітництва;
- із загальної кількості публікацій ~145 тис. лише біля 5% (7 тисяч) є у WoS/Скопус, що свідчить про недостатній рівень результатів значної кількості проведених досліджень, оскільки це показник одного-єдиного сильного університету в США, Англії чи Німеччині.;
- в системі МОН за 2017 рік захищено 2863 кандидатських та 460 докторських дисертацій, що в декілька разів більше, ніж в усіх інших ГРБК включно з НАНУ, проте виникають серйозні сумніви відносно рівня захищених дисертацій, оскільки результати переважної більшості не пройшли апробацію у міжнародних наукових виданнях індексованих у WoS/Скопус. На нашу думку, потрібен системний критичний аналіз якості дисертаційних робіт і ефективності використання відповідних коштів, особливо з урахуванням великого відсотку осіб, що не закінчують аспірантуру.

Позитивно можна відзначити таке:

- організація конкурсного відбору наукових проектів;
- запуск системи атестації ЗВО в частині провадження ними наукової діяльності, і пов'язаного з цим базового фінансування на конкурсній основі;

Національна академія наук

Загальний висновок:

ефективність використання коштів може бути суттєво підвищена. Слід відзначити, що ефективність використання бюджетних коштів на наукові дослідження в НАНУ є значно вищою, ніж в інших ГРБК,

про що свідчать, зокрема, досить високі показники публікацій у рейтингових закордонних виданнях, активна участь у міжнародних наукових програмах, значна кількість підготовлених для органів державної влади інформаційно-аналітичних матеріалів. Разом з тим, як найвища провідна наукова установа країни, НАНУ суттєво відстає у продукуванні конкурентної на міжнародному рівні наукової продукції порівняно з її аналогами в країнах ЄС.

Рекомендації НК: провести омолодження складу керівних органів НАНУ шляхом введення вікових обмежень на перебування на керівних (менеджерських) посадах у науково-дослідних установах та органах управління наукових організацій. Суттєво удосконалити інструменти конкурсного фінансування досліджень, що могли б проводитися регіональними і міжрегіональними дослідницькими групами за пріоритетними напрямками. Значно підвищити частку конкурсного фінансування досліджень, зі збільшенням розміру грантів, зменшенням їхньої кількості, фокусуванням на пріоритетних напрямках, і обов'язковим залученням зовнішніх експертів, сконцентрувати додаткові кошти на конкретних напрямках (придбання і модернізація обладнання під конкретні наукові програми розвитку і посилення профілю інституту/консорціуму, міжнародна кооперація і співпраця з реальним сектором на умовах співфінансування, додаткова підтримка досліджень високого рівня). Створювати мережі спільних (університети – установи НАНУ - підприємства) офісів комерціалізації технологій за окремими напрямками. Посилити співпрацю з ЗВО, створювати спільні дослідницькі та навчальні структури високого рівня.

Проблемні моменти, що впливають з аналізу анкети ГРБК:

- низька публікаційна активність: при кількості наукових співробітників (за даними 2017 року) 15565 чоловік ними видано всього 14356 статей (менше ніж одна публікація на наукового співробітника), і з них менше 4000 публікацій проіндексовано провідною наукометричною базою Web of Science";
- у деяких колективах НАНУ частка дослідників пенсійного віку складає понад 50%, водночас, низькою є частка наукових працівників найбільш продуктивного віку (35-50 років) та кількість молодих співробітників, що приймаються НАНУ на роботу (416 чоловік в 2017 році), що свідчить про проблеми старіння наукового складу і загрожує збереженню наукового потенціалу НАНУ, хоча слід відзначити, що недостатність притоку молоді є загальною проблемою всієї наукової сфери України, а не лише НАНУ (в цілому у 1990-2000рр. в середньому у групу працівників віку 35-50 років приходило у 3 рази менше людей, ніж з неї вибувало); серйозною проблемою в цьому контексті є також обмеження чисельності співробітників в установах, введене після скорочення працівників через нестачу фінансування;
- слабо використовуються можливості щодо проведення внутрішньої реорганізації установ, скорочення неефективних підрозділів та адміністративного апарату;

с

Позитивно можна відзначити таке:

- з-поміж всіх ГРБК, НАНУ має найвищу частку (близько 30%) публікацій у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз;
- наявність низки ініціатив, спрямованих на залучення талановитої наукової молоді (Київський Академічний Університет, гранти для молодіжних лабораторій, спільне міжнародне керівництво виконанням дисертаційних робіт та спільні захисти (cotutelle)).

Міністерство охорони здоров'я

Загальний висновок:

ефективність використання бюджетних коштів є низькою.

Рекомендації НК: розподіляти максимально можливу частину коштів, що виділяються на наукові дослідження, на конкурсній основі з залученням зовнішньої експертизи, зокрема за допомогою Національного Фонду Досліджень. Розробити форми гнучкого врахування вагових коефіцієнтів лікарської, педагогічної та наукової роботи на основі використання міжнародних підходів до визначення т.зв. full-time equivalent, та впровадити їх в практику укладання контрактів між ЗВО/науковими установами та науковими і науково-педагогічними працівниками.

Проблемні моменти, що впливають з аналізу анкети ГРБК:

- 83% коштів йде на прикладні дослідження, результати яких патентуються та впроваджуються лише на національному рівні (немає жодного закордонного патенту). Реальний ефект від впроваджених розробок на національному рівні важко оцінити, оскільки у звітах, наданих закладами МОЗ, немає конкретики, переліку найважливіших досягнень та результатів.
- Аналіз публікаційної активності, показує низьку помітність наукових досліджень, що проводяться установами МОЗ. Частка публікацій у виданнях, що обліковуються Scopus та/або WoS, від загальної кількості публікацій, згідно даних МОЗ складає у 2017 році менше 5%, або приблизно 0.07 публікацій за рік на 1 науковця. Є установи, для яких цей показник є нульовим та які отримали у 2017 році від 1.5 до 2 млн грн: Український науково-практичний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф (штат 106.25 співробітників, з них наукових – 14), Український науково-дослідний інститут медичної реабілітації та курортології (76/48), Український науково-дослідний інститут соціальної і судової психіатрії та наркології (44/31). Український інститут стратегічних досліджень (54/32), теж з нульовим показником, отримав більше 3 млн. грн. Фактично лише дві установи МОЗ продукують певну кількість наукових результатів, які публікуються у високорейтингових виданнях, помітних на світовому науковому просторі, це Львівський та Харківський національні медичні університети, але показник у перерахунку на одного наукового співробітника теж незначний. Незважаючи на поодинокі «острівці науки», наведені факти свідчать про низьку ефективність використання бюджетних коштів для проведення наукових досліджень у абсолютній більшості установ МОЗ.
- придбання наукового обладнання здійснюється у невеликому обсязі: 60% закладів взагалі не купували обладнання протягом останніх трьох років. Це свідчить про низьку зацікавленість керівників установ МОЗ у модернізації обладнання, без якої неможливо проводити сучасні наукові дослідження в медицині.
- слабка міжнародна інтеграція: тільки 5 закладів вищої освіти МОЗ мають дослідницькі проекти/гранти з міжнародним фінансуванням за період 2015-2017 рр: Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького (43,71 тис. євро), Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л. Шупика (22,79 тис. євро), Запорізький державний медичний університет (12 тис. доларів США), ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет» (16,28 тис доларів Канади /19,99 тис. дол. США), ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет» (31 тис. доларів США)
- основна діяльність закладів МОЗ сконцентрована на наданні медичних послуг, а не проведенні наукових досліджень, тоді як у науково-дослідних установах основна частина робочого часу має припадати саме на наукову роботу;
- виходячи зі звітів підпорядкованих МОЗ закладів, у деяких з них частка дослідників пенсійного віку складає від 30 до 50%, що свідчить про проблеми з омолодженням наукового складу

Національна академія педагогічних наук

Загальний висновок: ефективність використання бюджетних коштів є низькою, якість наукової діяльності викликає серйозні сумніви. **Рекомендація НК:** якнайскоріше провести атестацію установ НАПНУ з обов'язковим залученням виключно зовнішніх, бажано закордонних, незалежних експертів, на основі результатів атестації розглянути питання про оптимізацію структури НАПНУ з акцентом на якість наукової продукції та уникнення дублювання функцій МОН, інших державних органів. На основі результатів атестації, розглянути питання про доцільність реорганізації окремих установ НАПНУ шляхом їхнього об'єднання або передачі функцій до спеціалізованих підрозділів МОН.

Проблемні моменти, що впливають з аналізу анкети ГРБК:

- 'роздута' організаційна структура Академії (5 відділень, до яких належать 10 інститутів та 5 інших установ); зростання кількості підпорядкованих Академії установ (нові створювались у 1993 (2), 1996 (2), 1998,1999 (2), 2001, 2006, 2007 (2) роках);

- дисбаланс кадрового складу: з ~1500 осіб, що є працівниками Академії, лише 850 є науковцями, при цьому 53 особи є працівниками керівних органів (управлінь, дирекцій, президій);
- завищена кількість академіків (78 дійсних членів, 92 членів-кореспондентів) відносно загальної кількості співробітників Академії: на одного академіка або члена-кореспондента припадає менше 5 наукових співробітників;
- непомірно низька частка (менше 2%) публікацій у визнаних світовою науковою спільнотою журналах, що індексуються основними наукометричними базами Скопус/ВоС та високореєтингових видавництв, порівняно із публікаціями у локальних виданнях);
- неспівмірно (відносно загальної кількості співробітників Академії) висока кількість захищених дисертацій (про рівень яких можна здогадуватися із наведеної вище статистики): 206 дисертацій у 2015 р., 140 — у 2016, 114 у 2017.
- велика кількість наведених у анкеті даних про найважливіші досягнення Академії виглядають незрозумілими навіть з формальної точки зору. Зокрема, вказується, що Академією розроблено концепцію національно-патріотичного виховання, що покладена в основу Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016 - 2020 роки, і забезпечено її реалізацію. Це досягнення є сумнівним, оскільки Наказом МОН 641 від 16.06.2015 затверджено нормативний акт «Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді» і там нема жодної згадки про НАПНУ. Більше того, аналогічні Концепції були прийняті ще раніше (див. перелік у згаданому вище Наказі). Незрозуміло у чому наукова новизна саме концепції НАПНУ. Як ще один приклад досягнення, наводиться «обґрунтування ролі і змісту позашкільної освіти як інформальної (доповняльної) освіти для дітей та учнівської молоді». Загалом, з переліку досягнень можна зробити висновок, що велика частина функцій НАПНУ перетинається з повноваженнями МОН як ЦОВВ, що формує державну політику в галузі освіти.

Національна академія медичних наук

Загальний висновок: можна ставити питання про відносно низьку ефективність використання бюджетних коштів для проведення фундаментальних досліджень у більшості установ НАМНУ.

Рекомендації НК: розглянути питання про оптимізацію функцій НАМНУ, з концентрацією наукових та клінічних підрозділів на дослідницькій роботі і передачею суто лікувальних (не пов'язаних з науковими дослідженнями) функцій до МОЗ. Розподіляти максимально можливу частину коштів, що виділяються на наукові дослідження, на конкурсній основі з залученням зовнішньої експертизи, зокрема за допомогою Національного Фонду Досліджень.

Проблемні моменти, що впливають з аналізу анкети ГРБК:

- Основна діяльність НАМНУ сконцентрована на наданні медичних послуг, а не проведенні наукових та науково-прикладних досліджень. Наукові співробітники становлять лише 30 % від усього штату, з науковим ступенем лише 14 %. Загальне бюджетне фінансування НАМНУ за 2017 р складає 1968 млн. грн., з яких на наукові (фундаментальні та прикладні) дослідження припадає лише 178 млн. грн., тобто ~9 %.
- у НАМНУ за державні кошти проводяться в основному прикладні дослідження, результати яких патентуються та впроваджуються лише на національному рівні. На основі звіту НАМНУ реальний рівень впроваджених розробок неможливо оцінити у контексті їхньої конкурентоспроможності на міжнародному ринку, хоча низку розробок впроваджено в конкретних медичних закладах України.
- фінансування фундаментальних досліджень, враховуючи розмір Академії, невисоке (60 млн. грн. на рік), але ефективність його використання дуже низька. Кількість публікацій у виданнях, що обліковуються Scopus та/або WoS, складає у 2017 р. приблизно 0.03-0.04 публікації за рік на 1 науковця (дані отримано на основі незалежного пошуку, оскільки НАМНУ не надала офіційних даних попри офіційно надіслане повторне прохання). Фактично лише чотири установи НАМНУ продукують прийнятну кількість наукових результатів, які публікуються у виданнях помітних на

світовому науковому просторі: ННЦ "Інститут кардіології ім. академіка М.Д. Стражеска", ДУ «Національний науковий центр радіаційної медицини», Інститут очних хвороб і тканинної терапії ім. В.П. Філатова та ДУ «Інститут ендокринології та обміну речовин ім. В.П. Комісаренка». Ці чотири установи разом продукують приблизно 40% статей НАМНУ, індексованих в Скопус, при цьому найбільша кількість статей пов'язана з чорнобильською тематикою.

- середній бюджет однієї НДР на рік складає 500 тис.грн, а на одного штатного наукового працівника – 38 тис.грн. Це свідчить про розпорошення коштів, важко говорити про серйозні наукові дослідження в галузі сучасної медицини за такого рівня фінансування;
- конкурсне фінансування на наукові дослідження (проекти, гранти, госпдоговори) з міжнародних джерел отримувалося лише двома установами НАМНУ з 37, а обсяги його є незначними.
- хоча лише в 2017 р. НАМНУ отримала 139 млн. грн. за надання послуг, на придбання обладнання та матеріалів довгострокового користування витрачається менше 5 млн. грн. на рік, що свідчить про низьку зацікавленість НАМНУ у модернізації обладнання, без якої неможливі сучасні наукові дослідження в медицині;
- у звіті НАМНУ наведено перелік 13 перспективних напрямів фундаментальних та прикладних досліджень, на яких пропонується сконцентрувати фінансові і людські ресурси. Проте цей перелік дуже широкий і включає практично всі наукові напрями у сучасній медицині, що по суті означає відсутність визначення пріоритетних напрямів у дослідженнях НАМНУ.

Національна академія правових наук України

Загальний висновок: Академія виконує важливу функцію науково-експертного забезпечення діяльності уряду і Верховної ради України у розробці нормативно-правових актів. Але наданих Академією даних недостатньо для оцінки ефективності використання бюджетного фінансування стосовно науково-дослідницької діяльності і рекомендацій стосовно його змін.

Рекомендації НК: розглянути питання доцільності часткової інтеграції окремих структур НАПрНУ з профільними установами НАНУ та МОН

Проблемні моменти, що впливають з аналізу анкети ГРБК:

- Академія складається з 5 відділень, які об'єднують 6 НДІ, що свідчить про доцільність зміни організаційної структури Академії;
- Інформація про науково-публікаційну діяльність не дає змоги оцінити рівень наукових досягнень. Кількість публікацій є задовільною, але рівень цих публікацій також важко оцінити, бо їх перелік відсутній. Частка публікацій у виданнях, які індексуються наукометричними базами Web of Science і Scopus, складає близько 1% від загальної кількості. В той же час, слід відмітити, як позитивний приклад, видання англійської версії монографії «Правова доктрина України».

Національна академія мистецтв України

Загальний висновок:

Оскільки НАМУ є "державною науково-творчою установою" згідно указу про створення Академії у 1996 році, незрозуміло, яке місце займає фундаментальна наука у діяльності НАМУ і які функції у творчо-організаційних структур, зокрема Президії. Ефективність використання коштів викликає сумніви. Зокрема у звіті вказано, що до складу Президії входять 49 осіб проти 189 осіб, загалом зайнятих у Академії мистецтв, що виглядає диспропорційно. У звіті наголошується на а) законодавчій неврегульованості питань використання позабюджетних коштів, які можуть надходити від бізнес-структур на здійснення наукових досліджень та зміцнення матеріально-технічної бази наукових установ; б) поступовому зниженні наукового потенціалу установи.

Рекомендації НК: звернути увагу на ефективність використання бюджетних коштів, зокрема у плані розподілу між творчою діяльністю членів Академії та витратами на наукову діяльність інститутів, що входять до її складу. Розглянути доцільність розмежування Академії на два підрозділи - суто творчу структуру, що здійснює підтримку митців-академіків, які входять до НАМУ, та наукові інститути, що

займаються фундаментальними науковими дослідженнями і мають базове фінансування у складі НАМУ. Уточнити спосіб їх фінансування. Рекомендувати розширити міжнародне співробітництво.

Проблемні моменти, що впливають з аналізу анкети ГРБК:

- в НАМ України існує лише базове фінансування діяльності, включно з науковою. Жодної наукової теми в НАМ не фінансувалося на конкурсній основі, за рахунок грантів або інших додаткових джерел фінансування.
- серед публікацій НАМ України немає жодної, яка б входила до бази SCOPUS і/або Web of Science.
- у 2017 р. по НАМ України було витрачено на капітальні видатки (базове фінансування) всього із загального фонду – 365,4 тис. грн., у т.ч. для забезпечення наукової і організаційної діяльності Президії НАМУ – 154,1 тис. грн, а на фундаментальні дослідження та підготовку наукових кадрів – 211,3 тис. грн. Складається враження значної диспропорції між фінансуванням організаційного забезпечення Президії та власне наукової діяльності членів Академії.
- у звіті згадуються такі фундаментальні наукові теми, як «Сучасні проблеми українського мистецтвознавства», «Науково-теоретичний і практичний контекст сучасного мистецтва, естетики і культурології», «Культурна і мистецька спадщина: дослідження, реставрація, збереження», «Художня культура у контексті сучасного мистецтвознавства». Зауважимо, що ці теми носять дуже загальний характер і не дають можливість оцінити актуальність та новизну наукової тематики.

Національна академія аграрних наук

Загальний висновок: інформації, наданої НААН, недостатньо, але за результатами аналізу з відкритих джерел, а також представленої на звіті презентації можна констатувати, що рівень фундаментальних досліджень, що проводяться в НААНУ, є недостатнім, а ефективність використання бюджетних коштів може бути суттєво поліпшена. Зазначаємо, що НААН не надала анкету ГРБК на запит НК.

Рекомендації НК: якнайшвидше провести атестацію установ НААН та аудит їхньої наукової та господарської діяльності. Розглянути з усіма зацікавленими сторонами доцільність функціонування НААН як окремого ГРБК у контексті потреб держави, політики Міністерства агрополітики та продовольства, діяльності великих сільськогосподарських і агропромислових холдингів. Скоротити кількість журналів, які видаються установами НААНУ, одночасно стимулювати публікацію результатів наукових досліджень в першу чергу у міжнародно визнаних авторитетних виданнях, що входять до наукометричних баз SCOPUS і Web of Science. Розширити міжнародне співробітництво, а також співробітництво з науковими установами НАН України та університетами. Проводити більше фундаментальних та прикладних наукових досліджень за рахунок конкурсного фінансування. Стимулювати процес омолодження кадрів в наукових установах НААН.

Проблемні моменти, що впливають з аналізу презентації НААН (анкети-звіту ГРБК не було надано, презентацію від імені НААН представляли Земляна І.Ф., Роїк Н.В., Гузелатий О.С.) і аналізу відкритих джерел:

- за 2017 рік в базі даних Скопус є 23 публікації з афіліацією НААН, що з врахуванням загальної кількості науковців Академії (3749 осіб) дає показник 0.006 «помітних» публікацій на 1 науковця на рік – показник, що є рекордно низьким серед всіх галузевих академій.
- хоча власні надходження НААН в середньому вдвічі перевищують бюджетне фінансування, податки, що сплачуються НААН до держбюджету, приблизно дорівнюють загальному бюджету самої НААН з урахуванням власних надходжень; така ситуація вимагає детального аудиту і відповідних організаційних рішень щодо розмежування наукової і господарської діяльності, та їхньої оптимізації.

Позитивно можна відзначити: важливість підтримання НААН банків штамів, генного матеріалу, клітинних культур.

Міністерство фінансів

Загальний висновок: хоча кошти в цілому використовуються ефективно, наукова складова діяльності відповідних установ не є пріоритетною – в першу чергу наукові установи у відомстві Мінфіну орієнтовані на виконання експертних та освітніх функцій.

Рекомендації НК: розглянути доцільність підтримання статусу наукових установ Державного гемологічного центру України та Університету державної фіскальної служби України. В разі збереження такого статусу, рекомендується розширити співробітництво з іншими науковими установами України спорідненого профілю.

Державне управління справами

Загальний висновок і рекомендації: Незважаючи на практичну відсутність даних по публікаціям міжнародного рівня, а також даних щодо накладів монографій слід залишити фінансування на сьогоднішньому рівні для Національного інституту стратегічних досліджень, підпорядкованого ДУС. Наукові досягнення Національної академії державного управління при Президентові України не виглядають значними, а дані щодо результатів наукової діяльності Національної служби посередництва і примирення (НСПП) відсутні, що потрібно врахувати при подальшому виділенні бюджетних коштів. Державну наукову установу «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини» потрібно стимулювати до комерціалізації результатів досліджень (134 патентів на винаходи та корисні моделі). Для надання рекомендацій щодо подальшого фінансування установ ДУС необхідно якнайшвидше провести їх державну атестацію, особливо НСПП, стосовно якої не надано жодного показника.

Проблемні моменти, що впливають з аналізу анкети ГРБК:

Примітка: ДУС не надало анкету ГРБК, а лише окремі анкети 4-х наукових установ (Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД), Національна академія державного управління при Президентові України (НАДУ), Національна служба посередництва і примирення (НСПП), Державної наукової установи «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини» Державного управління справами (НВЦ ПКМ)).

- У звіті представлений досить докладний матеріал по НІСД, НАДУ та НВЦ ПКМ. Можна зробити висновок, що в рамках доступного фінансування наукові теми виконуються цими установами задовільно. Як позитивні сторони діяльності НІСД, НАДУ та НВЦ ПКМ можна відмітити досить високий рівень наукових кадрів, наявність діючих спеціалізованих вчених рад, задовільну кількість захищених дисертаційних робіт та актуальність наукових досліджень, що виконуються та плануються науковими установами ДУС
- На жаль, маючи унікальні можливості (великий стабільний прикріплений контингент населення) виконувати популяційні довготривалі проспективні та ретроспективні дослідження, НВЦ ПКМ, як медична установа, не в повній мірі ними користується.
- мінусом звіту є те, що в пункті «Статті у виданнях, що індексуються наукометричними базами Web of Science та/або Scopus» наведено число 34 (у 2017 р), але в базі Scopus існує тільки 3 публікації, які належать НВЦ ПКМ. Профілів інших установ - НІСД, НАДУ та НСПП зовсім не існує в цих базах даних.
- Про якісний рівень публікацій із наданого матеріалу (списку публікацій) судити неможливо, оскільки надано тільки посилання на нові методики лікування та діагностики;
- Слід зазначити, що в звіті зовсім відсутнє згадування НСПП. Тому, про цю установу не можна зробити ніяких висновків. Профіля цієї організації не існує в базі даних Scopus, тому можна зробити висновок, що наукова діяльність цієї організації жодним чином не представлена у світовому інформаційному просторі

Міністерство внутрішніх справ

Загальний висновок: з 4-х наукових установ, що фінансуються через МВС, належать до сфери управління МВС, або підвідомчі центральним органам виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ, лише Український гідрометеорологічний інститут Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Національної

академії наук України має значну кількість наукових результатів, при цьому має найменше фінансування на одну штатну одиницю. Інші НДІ (Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України, Український науково-дослідний інститут цивільного захисту, Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ України) є установами, що головним чином надають державі експертно-консультаційні послуги або технічну допомогу.

Рекомендація НК: зробити розподіл фінансування між НДІ, для яких МВС є головним розпорядником бюджетних коштів, більш однорідним; розглянути доцільність підтримання статусу наукових установ для НДІ, які не мають значимої наукової продукції.

Проблемні моменти, що впливають з аналізу анкети ГРБК:

- в усіх НДІ витрати на обладнання є незначними. Складається враження, що майже весь бюджет витрачається на заробітну платню.

- розподіл фінансування на одну штатну одиницю є нерівномірним, цей показник найменший в Інституті гідрометеорології, в інших НДІ він суттєво більший.

- публікаційна діяльність: в Інституті гідрометеорології кількість публікацій у виданнях, що індексуються наукометричними базами Web of Science і Scopus є задовільною, в інших НДІ вона низька або відсутня. Рівень статей в інших наукових виданнях оцінити немає можливості за відсутністю даних.

- хоча головними напрямками усіх НДІ, для яких МВС є головним розпорядником бюджетних коштів, є прикладні дослідження і розробки, оцінити ефективність використання бюджетного фінансування важко за відсутністю інформації про економічний ефект від використання цих розробок в практичній діяльності.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі

Загальний висновок: Держрезерв (1 доктор, 8 кандидатів наук), Держекспортконтроль (1 кандидат наук), ДП "УкрНДНЦ" (3 кандидати наук), мають дуже невелику кількість наукових співробітників, і фактично не займаються науковою діяльністю. Лише ННЦ "Інститут метрології" (12 докторів, 36 кандидатів) є серйозною науково-дослідницькою установою. МЕРТ не надіслало жодних матеріалів стосовно Держстату. Разом з тим, всі ці організації виконують специфічні експертні і технічні завдання і, звичайно, їхня діяльність має підтримуватися з бюджету.

Рекомендація НК: не зменшувати бюджетне фінансування цих суспільно важливих установ. Разом з тим, розглянути доцільність підтримання статусу наукових установ, які не мають значимої наукової продукції

Міністерство енергетики та вугільної промисловості

Загальний висновок: Звіт, що подано Міністерством не відповідає формі, що дещо ускладнило аналіз наукової складової в роботі установ міністерства. Відмічено, що в штаті Міненерговугілля 294 наукових співробітників разом з 275 допоміжними/технічними працівниками за 2017 рік взяли участь у 162 наукових публікаціях, з яких 13 у виданнях, що індексуються в Скопус/ВоС. Видано монографії та енциклопедичні довідники за профілем діяльності. Протягом звітного періоду одержано 29 патентів на винаходи, розроблено 2 Технології, розроблено зміни до Стандарту СОУ 10.1.00185755.002-2004, які мають важливе прикладне значення. Фінансування наукових і дослідно-конструкторських робіт, що веде Міненерговугілля переважно конкурсне з залученням власних установ та установ МОН і НАНУ. Середня вартість НДР за бюджетні кошти є дуже невисокою (310 тис.грн), але є суттєве залучення позабюджетних коштів (1483 тис.грн - середні значення). Це дозволяє говорити про те, що бюджетні кошти використовуються ефективно.

Рекомендація НК: зважаючи на стратегічну важливість досліджень в галузі енергетики для держави, з метою залучення найкращих спеціалістів для вирішення нагальних проблем енергозбереження і зменшення викидів CO₂ та розширення альтернативної енергетики запропонувати проводити конкурси на виконання науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт за пріоритетними напрямками Міненерговугілля в рамках Національного фонду досліджень.

Міністерство екології та природних ресурсів

Загальний висновок і рекомендації:

Згідно інформації, розміщеної на сайтах Міністерства, науковою діяльністю прямо та опосередковано займаються біля десятка установ, але звіт отримано лише від двох науково-дослідних установ: Український науковий центр екології моря» (НДУ УкрНЦЕМ) та Український науково-дослідний інститут екологічних проблем» (УКРНДІЕП), у яких працює відповідно 141 та 166 співробітників. Обидві установи виконували протягом 2015-2017 років виключно прикладні дослідження, суттєву частку фінансування (близько 40%) становили госпдоговірні надходження, решта надходило з бюджету як базове фінансування (конкурсне бюджетне фінансування відсутнє). Публікаційна активність обох установ дуже низька.

УкрНЦЕМ у своєму розпорядженні має два науково-дослідних судна: НДС «Владимир Паршин» та катер «Екоконтроль»; хімічні лабораторії з сучасним обладнанням, яке дозволяє на високому рівні точності визначати вміст забруднюючих речовин в об'єктах навколишнього природного середовища. Ці лабораторії входять до міжнародного переліку лабораторій, які беруть участь в інтеркалібрації на постійній основі (під керівництвом МАГАТЕ, Монако, центральний офіс МАГАТЕ у Відні та Європейський центр з інтеркалібрації «Квазімеме», Нідерланди); ліцензійне серверне обладнання, сертифіковане системне і прикладне програмне забезпечення тощо.

УКРНДІЕП має значний досвід у вирішенні прикладних наукових проблем у галузі охорони навколишнього природного середовища, збалансованого природокористування та екологічної безпеки, і забезпечує науковий супровід діяльності Мінприроди України (розроблення державних стандартів України, керівних нормативних документів, методик, методичних рекомендацій та керівництв, державних нормативно-методичних документів, а також національних та регіональних програм). Крім цього, фінансування на наукові розробки здійснювалося на основі тендерних торгів, про які інформація у звіті відсутня.

Рекомендація НК: Призначити відповідальну особу за підготовку та подання звітів про наукову діяльність по міністерству та підпорядкованих йому установах. Оскільки в Україні є наявні наукові установи аналогічного профілю, в бюджетному фінансуванні установ Мінприроди варто суттєво збільшити частку конкурсного фінансування. Базове фінансування залишити для підрозділів, що виконують міжнародні зобов'язання. Розглянути доцільність підтримання статусу наукових для установ, які не мають значущої наукової продукції.

Мінмолодьспорту

Загальний висновок: ефективність використання коштів є низькою, якість наукової діяльності викликає серйозні сумніви. Міністерство надало дані щодо двох наукових установ: ДНДІ фізичної культури і спорту, та ДП «Державний інститут сімейної та молодіжної політики». Наукова складова і публікаційна активність обох установ вкрай низька. Наукова діяльність ДНДІ фізичної культури і спорту фактично забезпечує науково-методичний супровід олімпійських збірних України з деяких видів спорту. На нашу думку, надання таких послуг, що дублюють функції центрів спортивної медицини, мало б відбуватися на комерційній або спонсорській основі. Діяльність ДП «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», з нашої точки зору, має сильний перетин з функціями, що виконують установи Мінсоцполітики, МОН та НАПНУ.

Рекомендації НК: Розглянути шляхи оптимізації діяльності ДНДІ фізичної культури і спорту, який не має значимої наукової продукції, і ДП «Державний інститут сімейної та молодіжної політики» з метою уникнення дублювання функцій.

Мінсоцполітики

Загальний висновок і рекомендації:

Розглянути доцільність підтримання статусу наукової установи для НДІ пром. безпеки та охорони праці, НДІ праці та зайнятості населення, які не мають значимої наукової продукції. Розглянути доцільність перебування НДІ протезування, протезобудування та відновлення працездатності в сфері управління Мінсоцполітики.

Проблемні моменти, що впливають з аналізу анкети ГРБК:

- НДІ пром. безпеки та охорони праці: наукова складова в роботі інституту не проглядається, складається враження, що це допоміжна обслуговуюча структура, яка здійснює навчання інспекторів (іншу її функцію - створення спеціалізованого програмного забезпечення – можливо здійснювати на конкурсній основі)
- стосовно НДІ праці та зайнятості населення слід відзначити недостовірні дані в анкеті (вказано 10 статей за 2017 р. в WoS/Скопус, реально жодної); наукова складова можливо є, але її прив'язка до реальних задач незрозуміла, немає даних про впровадження методик, розроблених ін-том;
- НДІ протезування, протезобудування та відновлення працездатності: незрозуміло, чому цей інститут перебуває в сфері управління Мінсоцполітики, а не МОЗ. Хто здійснює фахову оцінку діяльності, чи є співробітництво з закладами НАМНУ, МОЗ?

Міністерство юстиції

Загальний висновок і рекомендації: наукові установи Мін'юсту (Український НДІ архівної справи та документознавства, НДІ мікрографії) виконують важливі для держави функції, які не можуть бути знехтувані чи скорочені. Використання бюджетних коштів є ефективним. Розглянути можливість об'єднання цих інститутів в один НДІ архівної справи, документознавства і мікрографії – тематика має багато взаємопов'язаного, оптимізація керівництва вивільнить додаткові кошти на проведення досліджень.

Міністерство аграрної політики та продовольства

Загальний висновок і рекомендації:

Міністерство надало 5 окремих анкет від окремих установ, від подачі узагальнених даних ухилилося. Рекомендуємо розглянути доцільність існування 5 наукових установ у підпорядкуванні Міністерства, в той час як у підпорядкуванні НААН є велика кількість наукових установ аграрного спрямування, серед яких є інститути з близькою спеціалізацією. Для ДУ "Інститут охорони ґрунтів України" та ДНУ «УкрНДІспиртбіопрод» бюджетне фінансування варто збільшувати лише для компенсації інфляційних змін, також враховуючи можливості установи щодо залучення додаткових коштів із позабюджетної сфери. Для НДІ «Український інститут експертизи сортів рослин»: бюджетне фінансування не збільшувати (поза компенсацією інфляційних змін), враховуючи дуже високий чинний рівень фінансування у перерахунку на одного співробітника (більше 465 тис. грн. на рік). Для НДІ «Український науково-дослідний інститут продуктивності агропромислового комплексу» та ДНУ «Український науково-дослідний інститут прогнозування та випробування техніки і технологій для сільськогосподарського виробництва імені Леоніда Погорілого» бюджетне фінансування збільшити для забезпечення повної зайнятості працівників установи за умови додаткового підтвердження ефективності досягнутих результатів.

Антимонопольний комітет

Загальний висновок і рекомендації:

АМКУ надав інформацію про наукову діяльність лише однієї установи - Центру комплексних досліджень з питань антимонопольної політики. Із звіту випливає, що основною функцією Центру є інформаційно-аналітичний супровід роботи АМКУ та інших органів державної влади. Такі функції повинні забезпечуватись в рамках фінансування самого АМКУ. Власне науково-дослідна діяльність Центру, з огляду на результати, є слабкою і незадовільною, тобто використання бюджетних коштів на наукові дослідження у підзвітній установі слід визнати неефективним. Зважаючи на дійсну актуальність досліджень з питань антимонопольної політики, продовження бюджетного фінансування на наукові дослідження по лінії АМКУ може бути рекомендоване, але лише за умови конкурсного визначення виконавців, за участі у конкурсі інших науково-дослідних установ економічного профілю. Варто розглянути доцільність підтримання статусу наукової установи для Центру, який не має значимої

наукової продукції - альтернативою може бути реорганізація Центру у інформаційно-аналітичний відділ в структурі АМКУ.

Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства

Загальний висновок і рекомендації:

Міністерство подавати інформацію на запит НК **відмовилося**, навіть після повторного листа з роз'ясненням положень ЗУ про ННТД, аргументуючи тим, що вже подає інформацію про свою діяльність до МОН України.

Довідково: за інформацією Мінфіну, в 2018 році Мінрегіон отримав 6.368 млн.грн. на «Дослідження, наукові і науково-технічні розробки у сфері будівництва, житлово-комунального господарства та регіонального розвитку, виконання робіт за державними цільовими програмами у сфері розвитку житлово-комунального господарства, наукові розробки із нормування та стандартизації у сфері будівництва та житлової політики, дослідження збереження та вивчення видів флори у спеціально створених умовах».

Рекомендація НК: враховуючи недосконалість нормативно-правової бази, для уникнення в подальшому невиконання положень Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність», Нацраді прийняти рішення, оформлене у вигляді доручення Прем'єр-Міністра України, в якому визначити механізм обов'язкового щорічного звітування перед Нацрадою всіх головних розпорядників бюджетних коштів, що здійснюють наукову та науково-технічну діяльність або є замовниками наукових досліджень та розробок.

Державний комітет телебачення і радіомовлення

Загальний висновок і рекомендації:

ГРБК надав інформацію по двох наукових установах - ДНУ «Книжкова палата України імені Івана Федорова» і ДНУ «Енциклопедичне видавництво». Рекомендації НК: фінансування обох установ збільшити з огляду на вельми низькі показники фінансування на одного співробітника. Зокрема, для ДНУ «Енциклопедичне видавництво» необхідність збільшення фінансування впливає з потреби в покращенні матеріальної бази для оцифрування документів, а також надання приміщення для архіву, який знаходиться у неопалюваному підвальному приміщенні. Для ДНУ «Книжкова палата України імені Івана Федорова», необхідність збільшення фінансування впливає з виконання цією організацією важливих функцій формування аналітично-статистичних даних стосовно видавничої сфери України, створення національних електронних бібліографічних ресурсів України, розроблення національних стандартів у галузі видавничої і бібліотечної справи, що потребують покращення матеріально-технічної бази. Разом з тим, варто стимулювати науковців обох установ до підвищення якості і помітності наукових публікацій.

Міністерство культури

Загальний висновок і рекомендації:

Міністерство на запит НК **не відповіло**.

Рекомендація НК: враховуючи недосконалість нормативно-правової бази, для уникнення в подальшому невиконання положень Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність», Нацраді прийняти рішення, оформлене у вигляді доручення Прем'єр-Міністра України, в якому визначити механізм обов'язкового щорічного звітування перед Нацрадою всіх головних розпорядників бюджетних коштів, що здійснюють наукову та науково-технічну діяльність або є замовниками наукових досліджень та розробок.